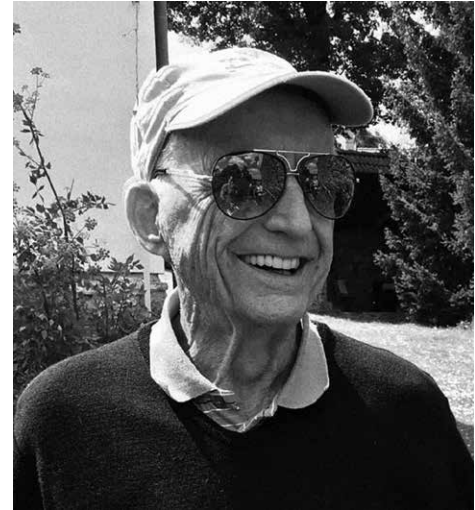

Vzpomínka na MUDr. Karla Markvarta, CSc.

(*28. 12. 1933 Ústí nad Labem – †29. 5. 2024 Praha)

MUDr. Karel Markvart, CSc., v roce 1958 ukončil Lékařskou fakultu hygienickou Univerzity Karlovy, obor lékařství, hygiena a epidemiologie. Po působení na Okresní hygienické stanici v Chrudimi a posléze na Krajské hygienické stanici v Hradci Králové se vrátil do Prahy. Nastoupil do Ústavu epidemiologie a mikrobiologie, kde byl ředitelem prof. Karel Raška. Karel Raška se v roce 1963 stal ředitelem sekce infekčních nemocí Světové zdravotnické organizace (WHO) se sídlem v Ženevě, kde prosazoval program eradikace pravých neštovic. Profesor Raška povzbuzoval a motivoval mladé české lékaře k dalšímu vzdělávání a k výjezdům na zahraniční mise. MUDr. Markvart získal osvědčení – specialista v oboru hygiena a epidemiologie. Na první zahraniční misi jako expert WHO odjel v lednu roku 1968 do Bangladéše (do roku 1971 součást pakistánské federace – Východní Pákistán), kde pracoval s přestávkami do roku 1972. Široce založený program plošné vakcinace bylo třeba provádět ve spolupráci s orgány státní správy i místními terénními pracovníky. Program pro mnohamilionovou populaci postupně získával podporu, dr. Markvartovi se podařilo navázat kontakty s pracovníky bangladéšského Ministerstva zdravotnictví. V srpnu 1968 absolvoval školení WHO v americké Atlantě zaměřené zejména na používání rozdvojené jehly k očkování proti pravým neštovicím. Po návratu do Bangladéše pak dále školil místní personál. Tato technika umožňovala provádět očkování i nezdravotnickými pracovníky. Spolu s pracovníky ministerstva se podílel na vypracování programu pro Dháku a okolí, který byl posléze úspěšně dokončen. Na venkově byla situace složitější. Krom jiného bylo třeba překonat nedůvěru místních. Na vynalézavost dr. Markvarta vzpomíná jeden z jeho zahraničních kolegů: „Karel odváděl v Bangladéši úžasnou práci. On i jeho tým byli tak kreativní! Úspěch kampaně závisel na tom, zda se podaří místní lidi přesvědčit, že nechat se očkovat je bezpečné a zároveň účinné. Umíte si představit tu nedůvěru k západní medicíně.

Karel a jeho tým přijeli do vesnice, na korbě nákladáku kapela s tabla bubny a zpěváky. Tím přilákali dav. Lékaři a tlumočníci pak začali informovat místní o výhodách, které očkování proti neštovicím přináší. Byli schopni získat důvěru lidí a navzdory mnoha těžkostem dosahovali skvělých výsledků. S postupem času se strategie očkování pomalu měnila, oproti plošné vakcinaci se uplatňoval princip „surveillance“ – sledování. Bylo třeba zjistit ohnisko nákazy, izolovat nemocné, očkovat všechny kontakty, a poté sledovat ohnisko nákazy. V roce 1971 byla epidemie zvládnuta, nicméně vyhlášení samostatnosti Bangladéše mělo za následek pohyb miliónů uprchlíků do sousední Indie. Uprchlíci při návratu domů zavlekli nemoc zpět do země a program pokračoval. Na jaře 1972 se dr. Markvart vrátil do Prahy. Jako konzultant WHO se do Bangladéše ještě na krátký čas vrátil na podzim 1982 a na jaře 1983, naposledy pak v roce 1984.

Po návratu do Prahy v roce 1972 vedl dr. Markvart epidemiologický odbor Krajské hygienické stanice Středočeského kraje. Nicméně spolupráce s WHO pokračovala a v roce 1977 byl dr. Markvart jedním z lékařů, kteří v somálském přístavu Merca ošetřovali třiatdvacetiletého Ali Maow Maalina, což, jak se později ukázalo, byl poslední přirozený případ nákazy pravými neštovicemi, a tedy historický milník v eradikaci neštovic.

Na podzim roku 1988 odjel na svoji poslední dlouhodobější misi do Jižního Pacifiku. Jako konzultant WHO se podílel na programu zdravotní výchovy zaměřeném zejména na dětskou obrnu, dále na střevní nákazy i nákazy dýchacího traktu. Vedl kurzy očkování proti černému kašli, záškrtu i tetanu pro místní zdravotníky zejména na Fidži, ale v rámci programu pobýval též na Cookových ostrovech: „Při mojí poslední akci v terénu jsme se pohybovali ve společnosti s kmenovým uspořádáním. Bydleli jsme i na ostrově 1 km × 0,5 km. Veškerá evidence byla ... ručně psané záznamy.“ Na podzim 1990 se dr. Markvart opět vrátil do Prahy.

OSOBNÍ ZPRÁVY

Od roku 1992 do roku 2009 pracoval ve Státním zdravotním ústavu jako vědecký pracovník, vedoucí útvaru vědy a výzkumu a zahraničních styků, dále jako sekretář kolegia vědecké rady SZÚ. Od roku 1993 do roku 2001 pracoval spolu s Ing. K. Bláhou, krátce s MUDr. Z. Šmerhovským, jako šéf redakce časopisu Central European Journal of Public Health. Od roku 2002 do 31. 12. 2021 pak tuto pozici zastával sám.

MUDr. Markvart přeložil řadu publikací WHO do češtiny. Byl spoluautorem článků v časopisech Československá epidemiologie, mikrobiologie, imunologie a Československá hygiena. Jako spoluautor, recenzent i překladatel se podílel na vydávání několikavazkového Manuálu prevence v lékařské praxi, který postupně

vycházel od roku 1994. Byl členem správní rady Nadace CINDI založené v roce 1997, která vznikla při českém programu CINDI s cílem pomáhat prevenci a podpoře zdraví hledáním finančních zdrojů a metod zdravotní výchovy.

Kolegové vzpomínají na skvělé pracovní vztahy, oceňují celoživotní práci dr. Markvarta i šíření dobrého jména české epidemiologie ve světě.

Mgr. Ivana Vališová
SZÚ

Po dohodě šéfredaktorů byl příspěvek otištěn i v časopise Zprávy Centra epidemiologie a mikrobiologie.

MUDr. Bohuslava Truksová (*4. 7. 1934 – †30. 5. 2024)

Odešel jeden z vynikajících epidemiologů a vzácný člověk. Po absolvování gymnázia v Čáslavi nastoupila na lékařskou fakultu UK v Praze. Příznačné je, že její studium bylo komplikováno poliomyelitidou, kterou onemocněla při jedné z posledních epidemií v Československu.

Po absolutoriu nastoupila na Hygienickou stanici v Kolíně, kde úspěšně pracovala až do konce 90. let. Měla možnost řešit problematiku infekcí, které dnes již téměř neznáme. Podílela se v úzké spolupráci s veterináři na likvidaci mnoha zoonóz od slintavky, přes brucelózu až po eradikaci bovinní tuberkulózy v jednom z posledních izolátů na našem území. Své práci se vždy věnovala s plným nasazením, mnohdy až urputně, vždy s cílem dopátrat se zdroje nákazy. Spolu s kolegy popsala a podrobně zdokumentovala první zachycenou epidemii norovirů na našem území v roce 1976. Byla progresivní i ve svém zaměření na nozokomiální nákazy v době, kdy tato problematika ještě nebyla běž-

ně řešena. Pro její široký záběr svědčí i podíl na získání patentu na nástrahu pro mravence *Monomorium pharaonis*, kteří byli do té doby velmi rozšířeným druhem obtížného hmyzu, zejména na sídlištích.

Pro své pracovní výsledky byla vybrána k účasti na kurz WHO, což v té době byla jedinečná možnost.

Slávinka byla i dobrý psycholog, uměla nadchnout pro obor, uměla vést zaměstnance rukou sice pevnou, ale vlídnou. Přes své pracovní aktivity se dokázala vzorně postarat i o svou milovanou rodinu, na kterou byla po zásluze pyšná. V jejích stopách, byť jiném oboru jdou dcera i jedna z vnuček, které jsou lékařky.

Čest její památce.

MUDr. Zdeňka Jágrová

Po dohodě šéfredaktorů byl příspěvek otištěn i v časopise Zprávy Centra epidemiologie a mikrobiologie.